

УДК 373.3.015

Юлія Шишкіна

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

В наш час актуальним є питання професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів до екологічного виховання учнів. Теоретичні, а також методичні основи екологічної освіти та вихованості формувалися під впливом гуманістичних ідей світових філософів, вчених-методистів різних епох.

Велике значення для розв'язання проблем підготовки вчителя до професійної діяльності мали фундаментальні дослідження Н. В. Кузьміної, В. О. Сластьоніна, О. І. Щербакова. Крім зазначених вище науковців питання загальнопедагогічної підготовки знайшло своє розв'язання у працях сучасних педагогів: О. О. Абдуліної, Л. М. Ахмедзянової, І. М. Богданової, Н. М. Боритко, В. М. Володько, Ф. Н. Гоноболіна, Г. С. Сухобської, Н. Ф. Талізної, Г. В. Троцько, М. Л. Фрумкіна, Р. І. Хмелюк, а також психологів Л. В. Войтко, С. Д. Максименко, В. А. Семиченко та ін. Вирішенню важливих питань професійної підготовки майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів сприяють положення психологів: І. Д. Бежа, Л. С. Виготського, та багатьох інших; філософів: І. А. Зязюна, В. С. Лутая; педагогів: А. С. Макаренка та інших.

Метою даної статті є розкриття поняття професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів до екологічного виховання учнів.

Педагогічна енциклопедія розкриває поняття «професійна підготовка» як «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії; процес повідомлення учням відповідних знань й умінь» [4, с. 573].

Ефективність процесу професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів молодших класів багато в чому визначається системою виховання майбутнього спеціаліста.

У контексті підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів ми звертаємо увагу на можливості інтегрування ним принципів екологічного виховання в процес формування екологічної культури учнів. Це підготовка майбутніх вчителів до екологічного виховання на кожній навчальній дисципліні, виховуючи почуття турботливого та відповідального ставлення до навколишнього світу, правила поведінки людини в природі, а також обов'язки людства перед природою тощо.

Навчальний етап цієї діяльності пов'язаний з необхідністю соціальної діагностики та вивчення даної проблеми. На жаль, як показує

практика, у вітчизняній літературі немає достатньо ясного визначення проблеми екологічного виховання, що в кінцевому результаті обумовлює недостатній опис та можливість знаходження рішення даної проблеми. Також відсутні ясне уявлення ключових понять, що стосуються екологічного виховання в навчальних закладах педагогічного профілю.

Визначальним для процесу підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів молодших класів є не тільки зміст діяльності самого майбутнього вчителя, а і його обізнаності, вмінням зрозуміло доносити та пояснювати отримані знання до учнів, а також навчити школярів застосовувати ці знання на практиці.

На нашу думку, значущим недоліком у підготовці майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання: рівень екологічних знань, умінь і навичок студентів є недостатніми для успішної побудови навчально-виховного процесу в початковій школі; види діяльності, які передбачені чинними навчальними планами, програмами, сприяють формуванню лише поверхових уявлень студентів про сутність, компоненти, об'єкти екологічного виховання; майбутні вчителі початкових класів мають обмежений арсенал методів та засобів екологічного виховання.

З огляду на це особливого значення набуває проблема оновлення навчально-виховного процесу підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів молодших класів.

На сучасному етапі викладання дисциплін традиційні принципи наочності і наступності повинні доповнюватися принципами розвивального навчання, науковості, систематичного і послідовного навчання. Ці принципи дійсно можуть допомогти студентам на методологічному рівні, там, де і знаходить своє відбиття розвиток мислення, загальний у викладанні науки і мистецтва на рівні теорії пізнання.

Процес підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів необхідно починати не тільки від теоретичних знань з природознавчих дисциплін, але і навчити пов'язувати екологічний матеріал з математикою, літературою, музикою, трудовим навчанням тощо. Крім того, дуже важливо закласти основи сприйняття переплетіння різних предметів з екологічними знаннями.

Прийнято вважати, що основними напрямками підготовки майбутнього вчителя є комплекс методологічних, педагогічних, методичних проблем, які ставляться і розв'язуються через залучення студентів вищої школи до практичної педагогічної діяльності, спрямованої на підвищення рівня їхнього професіоналізму. Проте зауважимо, що вчені дещо по-різному підходять до трактування поняття «професійна підготовка».

Професійно обумовлені вимоги до вчителя початкових класів в педагогіці виражаються термінами «професійна придатність» і «професійна готовність». Під професійною придатністю розуміють сукупність психічних і психофізіологічних особливостей людини, які необхідні для

досягнення успіху в обраній професії. Під професійною готовністю – психологічну, психофізіологічну, фізичну готовність (тобто професійну придатність) та науково-теоретичну і практичну підготовку педагога.

Для активізації наукової діяльності студентів у галузі екологічної освіти була створена студентська наукова лабораторія «Екологічна освіта для сталого розвитку» (керівник доц. В. Д. Мелаш, науковий куратор педагогічних досліджень в галузі початкової освіти ас. Ю. О. Шишкіна). Мета створення лабораторії полягала в активізації дослідницької діяльності в галузі екологічної освіти на основі інтеграції досліджень різних факультетів (хіміко-біологічного, природничо-географічного, економічного, соціально-гуманітарного) Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Студентська лабораторія була організована в 2010 році при кафедрі початкової освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (Наказ № 691-02 від 12 жовтня 2010 року, м. Мелітополь).

Студенти проводять свої дослідження в різних напрямках: розвиток пізнавального інтересу у дітей (дитячий садок – школа) при вивченні живої природи; морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах; екологічна освіта в контексті толерантності; формування екологічної культури, як сучасної парадигми розвитку соціокультурного та навчально-виховного процесу; екологічна етика, як антропологічний орієнтир для людини XXI століття; дидактичний сервіс для здійснення освіти для сталого розвитку; міжнародне співробітництво та екоправо; екотуризм; практичне використання екологічної етики, права тварин; народні екологічні традиції та релігійні погляди на екоетику; педтехнологія формування екоетичних понять, технологія проведення акцій, тренінгів, дискусій.

Головним завданням студентської наукової лабораторії є активізація наукової роботи з питань екоетики, екокультури, екоправа, екотуризму та з педтехнологій формування екологічних компетентностей у системі безперервної екоосвіти (дитячий садок – школа – ВНЗ), а також пропаганда наукових досягнень Мелітопольського державного педагогічного університету на загальнодержавному та міжнародному рівнях.

Можливі споживачі результатів досліджень студентської лабораторії можуть бути установи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (матеріали використані під час підготовки навчальних та методичних посібників з проблем безперервної екологічної освіти, виховання і просвіти, а також органи державної влади України та органи самоврядування при розробці та прийнятті нормативно-правових актів з питань екологічної безпеки, викладачі, аспіранти, студенти при проведенні науково-методичних досліджень (статті, монографії, курсові, дипломні, магістерські, дисертаційні роботи), засоби масової інформації (телебачення, радіо, періодичні друковані видання), одним з найважливіших

напрямів роботи студентської лабораторії є просвітницька діяльність. Саме через просвіту ефективніше здійснюється і соціалізація особистості майбутніх педагогів, формується і розширюється їх освітньо-культурний простір. Так, наприклад, молоді вчені були ініціаторами проведення щорічної Міжнародної акції «Година Землі» (2011, 2012 рр.).

В 2011 році акція мала декілька етапів: виховний захід в експериментальному класі при кафедрі початкової освіти («Чи можу я вирішити екологічні проблеми рідного міста?»), тематична кураторська година «Година Землі 2011 – більше ніж година» для студентів хіміко-біологічного, соціально-гуманітарного та філологічного факультетів. Студенти та учні обговорювали варіанти вирішення екологічних проблем регіонального і глобального масштабів.

В 2012 році екологічна акція «Година Землі» проходили традиційно теж в два етапи: круглий стіл «Екологоорієнтовані цінності сучасної молоді» для студентів I–V курсів соціально-гуманітарного факультету, та виховний захід «Поговоримо про жінок та любов при свічках» у гуртожитку університету. Студенти на годину вимкнули світло для звернення уваги до екологічних проблем Планети (всесвітній заклик до боротьби зі зміною клімату). Цю годину молоді люди провели у світі Музики, Поезії і Роздумів про Природу, Людину та Почуття. Пацюк Аліна – студентка соціально-гуманітарного факультету презентувала авторські вірші. Ці вірші вона надіслала на конкурс «Поет Години Землі», де одержала нагороду-приз – «енергозберігаючу лампу».

Студентська наукова лабораторія була ініціатором проведення і Всеукраїнської екологічної акції «Разом за чисте місто», яка відбулася у жовтні 2011 року. Акція проходила теж у два етапи. Перший етап був присвячений екологічним проблемам м. Мелітополя (побутове сміття, забруднення р. Молочної, безпритульні тварини як екологічна проблема міста). Студенти-науковці презентували свої дослідження, які допомагали вирішувати екологічні проблеми рідного міста. Другий етап відбувався як соціальна акція «Відкрий своє серце безпритульній тварині». Акція мала великий громадський резонанс. В ній взяли участь студенти-волонтери соціально-гуманітарного факультету, Приазовський національний природний парк, громадська організація Мелітопольського міського товариства захисту тварин, Мелітопольський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, лабораторія соціологічних досліджень.

Учасники акції закликали мешканців міста до гуманного ставлення до безпритульних тварин, до дотримання норм поведінки з домашніми тваринами. Організатори провели Маркер громадської думки «Кожна тварина має право на дім», «Як можна вирішити проблему безпритульних тварин?» та Флеш-моб «Краще мала допомога, ніж велике співчуття».

Для вирішення завдань гармонізації взаємовідношень з природою, становлення молоді як громадян своєї держави, мають велике значення і

виїзні екологічні екскурсії. Координатори студентської наукової лабораторії організували екологічну екскурсію «Екологічні проблеми Алтагирського лісу та Молочного лиману». Під час екскурсії відбулася акція «Очистимо від сміття улюблені місця відпочинку!».

Ефективна форма виявлення екологічної компетентності як прояву гармонізації освітньо-культурного простору майбутніх педагогів і соціалізація їх як майбутніх фахівців – це участь у наукових конференціях різних рівнів. Найбільш цікаві з них: Міжнародна наукова конференція «Методика викладання природничих дисциплін у вищій і середній школі» XVI Каришинські читання (Полтава 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Цінності пострадянських та європейських суспільств: діалог через кордон» (Мелітополь, 2010 р.); XVI Международная научная конференция «Экологическое образование в интересах устойчивого развития» (Москва 2011 р.); Міжнародна наукова конференція «Мій рідний край – Мелітопольщина» (Мелітополь, 2012).

Завершуючи аналіз підготовки майбутніх учителів початкових класів щодо екологічної освіти і виховання студентів, можна зробити висновок: екологічна освіта може бути представлена як цілісна система, для якої притаманні інтегративність, безперервність, послідовність і спрямована вона на формування екологічного мислення, етики та екологічної культури. Сьогодні гостро відчувається відсутність альтернативних програм, що зважають на специфіку майбутньої спеціальності, а також відсутність комплексу методичних посібників, що мають на меті ефективну реалізацію цих програм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дерябо С. Д. Экологическая педагогика и психология / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. – 480 с.
2. Крисаченко В. С. Екологія, культура, політика: концептуальні засади сучасного розвитку / В. С. Крисаченко, М. І. Хилько. – К. : Знання України, 2001. – 598 с.
3. Педагогическая энциклопедия / гл. редактор Каирова А. И. – М. : Сов. Энциклопедия, 1988. – Т. 3. – 880 с.
4. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : учебник для студ. пед. вузов : в 2 кн. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.
5. Совгіра С. В. Підготовка майбутнього вчителя до екологічного виховання старшокласників (на красзнавчому матеріалі) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. В. Совгіра. – Київ, 1999.